

Prawo i Historia

RTWP 14 (2018), s. 99–136

Jan Łaski

URZĄD WIKARIUSZA PARAFIALNEGO W KODEKSIE PRAWA KANONICZNEGO Z 1917 R.

Kodeksie Prawa Kanonicznego, który jest pierwszą kodyfikacją prawa kanonicznego Kościoła rzymskokatolickiego obrządku łacińskiego, promulgowany 27 maja 1917 roku przez papieża Benedykta XV będzie w tym rozdziale głównym źródłem informacji dotyczących statusu prawnego wikariusza parafialnego. Kodeks ten nawiązując do obowiązujących wskazań Soboru Trydenckiego oraz dyspozycji Kongregacji Soboru, a także biorąc pod uwagę funkcjonujące rozwiązania praktyczne, uporządkował sytuację prawną wikariuszy parafialnych. Kodeks zawiera osobny rozdział, pt. „O wikariuszach parafialnych” („*De vicariis paroecialibus*”), który obejmuje kanony od 471 do 478. Traktuje on o sytuacji prawnej wikariuszy parafialnych, systematyzując materię legislacyjną w tym zakresie.

1. Pojęcie wikariusz parafialny

W Kodeksie promulgowanym w 1917 roku funkcjonuje pojęcie wikariusza parafialnego. Znajdujemy w Kodeksie cały rozdział poświęcony temu urzędowi, który nosi tytuł „O wikariuszach parafialnych”. Nie znajdujemy w nim jednak jasno brzmiącej definicji wika-

riusza parafialnego¹. Na jego podstawie możemy jedynie powiedzieć, że jest to prawnie wyznaczony kapłan, którego zadaniem jest pomoc proboszczowi lub zastępowanie go w duszpasterstwie. Komentatorzy Kodeksu przedstawiają swoje definicje i tak na przykład L. Bander ujmuje to tak, że wikariusz parafialny w prawie znaczy tyle, co kapłan, który mocą ustanowionego na stałe zadania (łac. *muneris*) w jakiś sposób zastępuje proboszcza w pełnieniu posługi duszpasterskiej w parafii². Przy czym słowa „w jakiś sposób” wyrażają wiele różnych sposobów, które dokładniej były sprecyzowane w tymże Kodeksie.

W KPK z 1917 roku znajduje się dwojake rozumienie pojęcia urzędu kościelnego – w znaczeniu szerszym i w znaczeniu ścisłym³. Pojęcie urzędu kościelnego w sensie ścisłym odnosiło się do wikariuszy, posiadających pełnię władzy proboszczowskiej, czyli do: wikariusza aktualnego, zastępcy, zarządcy oraz pomocnika we wszystkim zastępującego proboszcza. Natomiast pozostali wikariusze piastowali urząd w rozumieniu szerszym. Jednak nie wszyscy zgadzali się z tym stanowiskiem⁴.

2. Rodzaje i funkcje wikariuszy parafialnych

Na podstawie obowiązujących dyspozycji Soboru Trydenckiego oraz wytycznych Kongregacji Soboru, jak i zastanej praktyki w Kodeksie Benedykta XV wyróżnione zostało pięć kategorii wikariuszy parafialnych: wikariusz osoby prawnej, inaczej wikariusz aktualny – *vicarius actualis, vel curatus, vel perpetuus*⁵; wikariusz zarządca – *vicarius oeconomus*⁶; wikariusz zastępca – *vicarius substitutus*⁷;

¹ Por. W. GÓRALSKI, *Wikariusz parafialny – wczoraj i dziś ...*, s. 83; E. SZTAFROWSKI, *Współpracownicy biskupa diecezjalnego w pasterskim posługiwaniu*, Warszawa 1977, s. 268.

² Zob. R. KANTOR, *Rola i zadania wikariusza parafialnego*, „Studium kanoniczno – pastoralne”, Tarnów 2011, s. 13.

³ Por. kan. 145 KPK z 1917 r.

⁴ Zob. E. SZTAFROWSKI, *Wikariusze parafialni w prawie kodeksowym*, [w:] „Prawo Kanoniczne” 34 (1991) nr 1–2, Warszawa 1991, s. 56.

⁵ Kan. 471 KPK z 1917 r.

⁶ Kann. 472-473 KPK z 1917 r.

⁷ Kan. 474 KPK z 1917 r.

wikariusz pomocnik – *vicarius audiutor*⁸; wikariusz współpracownik – *vicarius cooperador*⁹. Poniżej przyjrzymy się tym pojęciom.

Nim to jednak nastąpi, już na wstępie zauważmy rozróżnienie pomiędzy poszczególnymi wikariuszami w materii piastowania przez nich urzędu kościelnego. Zwraca na to uwagę L. Bender w swoim komentarzu do Kodeksu. „*De parochis et vicariis paroecialibus*” Jego zdaniem nie każdy z wikariuszy parafialnych wymienionych w rozdziale X (*De vicariis paroecialibus*) tytułu VIII (*De potestate episcopali deque iis qui de eadem participant*) sekcji II księgi II Kodeksu, posiada urząd kościelny *sensu stricto*. Otóż piastują go tylko ci wikariusze parafialni, którzy posiadają pełnię władzy parafialnej, a mianowicie wikariusze aktualni, niektórzy wikariusze pomocnicy¹⁰, wikariusze zarządcy oraz wikariusze zastępcy. Jeśli natomiast chodzi o wikariuszy pomocników, którzy zastępowali proboszcza tylko w niektórych zadaniach oraz wikariuszy współpracowników, to byli oni tytulariuszami urzędu kościelnego jedynie *sensu lato*. Sprawowane przez nich funkcje nie wymagały bowiem ich partycypacji we władzy kościelnej, zarówno jurysdykcji, jak i święceń. Natomiast ich władza, jeśli ją posiadali, pochodziła albo z delegowania, albo – kiedy chodzi o władzę święceń – została nabyta na mocy otrzymanych święceń. Na podstawie tego, co powiedzieliśmy powyżej Bender stwierdza konsekwentnie, że akt ustanowienia wikariuszy parafialnych niemających pełnej władzy parafialnej nie ma charakteru prowizji kanonicznej, czyli nie jest powołaniem na urząd kościelny *sensu stricto*, lecz ma status aktu prawnym innego rodzaju¹¹.

2.1. Wikariusz osoby moralnej – aktualny

Do pierwszej kategorii wikariuszy, którą wyróżnia Kodeks Benedykta XV, należy wikariusz aktualny (*vicarius actualis*). Jego nazwa wynika z tego, że zajmował się w parafii aktualnym duszpasterstwem, wówczas gdy parafia była złączona pełnym prawem (*pleno*

⁸ Kan. 475 KPK z 1917 r.

⁹ Kan. 476 KPK z 1917 r.

¹⁰ Ci, którzy zastępowali proboszcza we wszystkich sprawach.

¹¹ W. GÓRALSKI, *Wikariusz parafialny – wczoraj i dziś ...*, s. 83–84.

iure) z osobą moralną¹². Wśród kanonistów powszechne jest również określanie wikariusza tej kategorii mianem wikariusza osoby moralnej¹³ lub osoby prawnej¹⁴. Możemy również spotkać wikariusza tej kategorii pod hasłem wikariusz kuratus (*vicarius curatus*), wieczysty (*vicarius perpetuus*), administrator¹⁵. Chcąc zakończyć kwestię nazewnictwa wikariuszy tego rodzaju należy jeszcze zauważyć, że z tytułu urzędu jaki sprawuje mógłby być nazywany proboszczem parafii zakonnej, kapitulnej itp., jednak z uwagi na funkcję zastępstwa określany jest mianem wikariusza.

Wikariusz aktualny jest kapłanem świeckim lub zakonnym, którego zgodnie z kan. 471 § 1 KPK z 1917 roku należało ustanowić w sytuacji, kiedy dokonywano inkorporowania *pleno iure* parafii do kościoła kapitulnego, domu zakonnego lub innej osoby prawnej (moralnej). W wyniku takiego złączenia mieliśmy do czynienia z proboszczem tzw. habitualnym – którym była np. kapituła – oraz wikariuszem aktualnym, który sprawował duszpasterstwo. Sprawując posługę pasterską w imieniu proboszcza (habitulanego) posiadał wszystkie prawa i obowiązki proboszcza funkcjonujące zarówno w prawie powszechnym i prawie partykularnym danej diecezji, jak i zgodnie z chwalebnymi zwyczajami¹⁶. Przełożony zakonu, kapituła, bądź inna osoba prawna, z którą parafia była złączona przedstawiała ordynariuszowi miejsca kandydata na wikariusza aktualnego. Biskup dokonywał nominacji dopiero po zbadaniu wszystkich przymiotów i warunków określonych w kan. 459 KPK z 1917 roku. Kiedy już ordynariusz miejsca zbadał kandydata i miał pewność co do jego osoby, udzielał mu instytucji kanonicznej¹⁷. W sytuacjach wyjątkowych może mianować go sam biskup, jeżeli funkcjonuje taki zwyczaj prawny albo przywilej papieski, lub jeżeli biskup określał kandydatowi uposażenia, zastrzegając sobie swobodną nominację¹⁸.

¹² Por. kan. 471 § 1 KPK z 1917 r.

¹³ E. SZTAFROWSKI, *Wikariusze parafialni w prawie kodeksowym ...*, s. 56.

¹⁴ W. GÓRALSKI, *Wikariusz parafialny – wczoraj i dziś ...*, s. 84.

¹⁵ F. BĄCZKOWICZ, *Prawo kanoniczne. Podręcznik dla duchowieństwa ...*, s. 595.

¹⁶ Kan. 471 § 4 KPK z 1917 r.

¹⁷ Kan. 471 § 2 KPK z 1917 r.

¹⁸ Kan. 471 § 1 KPK z 1917 r.

Zgodnie z kan. 455 §§ 2 i 3 instytucji kanonicznej mógł udzielić, także wikariusz kapitulny oraz wikariusz generalny, lecz tylko na specjalne zlecenie biskupa. Biorąc pod uwagę, że parafia pełnym prawem (*pleno iure*) inkorporowana do osoby moralnej zawsze posiada proboszcza habitualnego, a co za tym idzie nigdy nie wakuje, dlatego akt objęcia kierownictwa parafii przez wikariusza aktualnego nie jest rzeczą konieczną. Do ważności objęcia parafii w posiadanie wystarczy instytucja kanoniczna, to znaczy zatwierdzenie ze strony ordynariusza miejscowego kapłana przedstawionego przez osobę moralną. Konieczne jest natomiast złożenie wyznania wiary i przysięgi antymodernistycznej¹⁹.

Zadaniem wikariusza aktualnego była troska o całe duszpasterstwo w parafii. W związku z pełnioną posługą wikariusz ten posiadał wszystkie prawa, jak i obowiązki proboszcza, regulowane przez prawo powszechne²⁰, statuty danej diecezji oraz obowiązujące zwyczaje²¹. Doktryna władzę tego wikariusza określa jako zwyczajną i prawdopodobnie własną. Co więcej, osoba moralna nie mogła jej ograniczać ani też czegokolwiek sobie zastrzegać²². Swoje obowiązki parafialne, czyli prowadzenie powierzonych sobie dusz do Boga, wikariusz aktualny wykonywał niezależnie od osoby moralnej, która go przedstawiła na ten urząd. Jednak pełnił on tę posługę nie we własnym imieniu, lecz w imieniu zakonu bądź kapituły²³. Warto zaznaczyć, że w sytuacji kiedy wikariusz aktualny obejmował duszpasterstwo w kościele katedralnym lub kolegiackim, to relację między nim a kapitułą regulował kan. 415 KPK z 1917 roku²⁴.

Wikariuszowi aktualnemu przysługiwało prawo do odpowiedniego utrzymania. Kwestę dotyczącą utrzymania wikariusza regulował kan. 471 § 1 KPK z 1917 roku. Wedle uznania biskupa należało wy-

¹⁹ F. BĄCZKOWICZ, *Prawo kanoniczne. Podręcznik dla duchowieństwa ...*, s. 596.

²⁰ Zob. kann. 464-470 KPK z 1917 r.

²¹ Kan. 471 § 4 i 462 KPK z 1917 r.

²² W. GÓRALSKI, *Wikariusz parafialny – wczoraj i dziś ...*, s. 85; R. KANTOR, *Rola i zadania wikariusza parafialnego ...*, s. 14.

²³ S. BISKUPSKI, *Stanowisko proboszcza w świetle Prawa Kanonicznego*, Płock 1966, s. 19.

²⁴ E. SZTAFFROWSKI, *Wikariusze parafialni w prawie kodeksowym ...*, s. 57.

znaczyć mu odpowiednie utrzymanie z dochodów beneficjalnych lub też z innego źródła²⁵.

Kodeks z 1917 roku regulował kwestię usunięcia wikariusza aktualnego z urzędu w dwojaki sposób. W zależności czy mieliśmy do czynienia z członkiem zakonu, czy też nie Kodeks regulował zasady ustania jego władzy. Jeśli chodzi o wikariusza osoby prawnej będącego członkiem zakonu, to mógł on zostać usunięty z urzędu, jeśli zaistniała ku temu słuszna przyczyna. Usunięcie mogło nastąpić bądź na mocy decyzji biskupa, który zawiadamiał o tym przełożonego zakonnego, bądź na mocy decyzji przełożonego, który z kolei miał obowiązek zawiadomić biskupa.²⁶ Przy czym uzyskanie na to wzajemnej zgody ze strony biskupa, czy przełożonego zakonnego nie było wymagane. Biskup i przełożony zakonny nie mieli również obowiązku podawania sobie nawzajem przyczyn usunięcia wikariusza aktualnego z urzędu²⁷. Należy jednak zaznaczyć, że dopuszczalny był rekurs do Stolicy Świętej ze skutkiem dewolutywnym (*effectus devolutivus*²⁸). Pozostali wikariusze aktualni, czyli niebędący zakonnikami, mieli zapewnioną stałość ze strony prezentującego. Mogli

²⁵ F. BĄCZKOWICZ, *Prawo kanoniczne. Podręcznik dla duchowieństwa ...*, s. 596.

²⁶ Kan. 471 § 3 KPK z 1917 r.: *Vicarius si sit religiosus, est amovibilis sicut parochus religiosus de quo in can. 459, § 5; ceteri omnes vicarii ex parte praesentantis sunt perpetui, sed ab Ordinario possunt, ad instar parochorum, removeri, monito eo qui praesentavit.*

²⁷ F. BĄCZKOWICZ, *Prawo kanoniczne. Podręcznik dla duchowieństwa ...*, s. 596.

²⁸ J. KRUKOWSKI, *Skutki rekursu administracyjnego do Drugiej Sekcji Sygnatury Apostolskiej*, [w:] „Prawo Kanoniczne, Kwartalnik kanoniczno – historyczny”, 20 (1977) nr 3–4, Warszawa 1977, s. 179: „Skutek dewolutywny (*effectus devolutivus*) powoduje przekazanie całej sprawy spornej wyższemu sędziemu lub przełożonemu, do ponownego rozpatrzenia (kan. 1889 § 1). Skutek ten występuje zawsze przy wniesieniu apelacji i rekursu. Prawo rzymskie, jak i dawne prawo kanoniczne, uwzględniło ten skutek w bardzo szerokim zakresie. Wyrazem tego było przekazywanie całej sprawy sędziemu wyższemu, nie tylko w wypadku złożenia apelacji od stanowczego wyroku sędziego niższego, ale także od wyroku przedstanowczego. Z uwagi na to, iż tak szerokie uprawnienia przysługujące stronom do zakładania apelacji, przyczyniały się do zbyt długiego przewlekania spraw wystąpiła tendencja do ograniczenia możliwości apelacji od wyroków przedstanowczych, a co za tym idzie i zakaz zmiany instancji sądowej. Kodeks Prawa Kanonicznego hołduje tej tendencji (kan. 1891 § 1). Wyrazem tego jest zakaz rozszerzania uprawnień sądu wyższej instancji, w stosunku do niższej, z racji skutku dewolutywnego, jaki wywołuje apelacja. W razie zgłoszenia apelacji od wyroku cała sprawa ma być przekazana do sądu wyższej instancji.

być usunięci tylko przez ordynariusza miejsca na skutek przyczyn wyraźnie w prawie określonych i to z zachowaniem sposobu pozbawiania urzędy przepisanego przy usuwaniu proboszczów. O usunięciu wikariusza należało zawiadomić tych, którzy go uprzednio prezentowali²⁹.

Istnienie urzędu wikariusza aktualnego miało związek z instytucją łączenia parafii z osobą moralną. Sprawa łączenia parafii i osoby moralnej była niegdyś praktyką szeroko rozpowszechnioną, jednak już Sobór w Konstancji (1414–1418 r.), a następnie także Sobór Trydencki (1545–1563 r.) zdecydowanie ją ograniczył. Służyło to zabezpieczeniu i ochronie podstawowego celu parafii, któremu – w przypadku eskalowania tego zjawiska i utrzymaniu takiego stanu rzeczy – groziło niebezpieczeństwo³⁰. Natomiast Kodeks z 1917 roku wprowadził kolejne ograniczenia dotyczące tej sytuacji, a mianowicie prawodawca zastrzega sobie udzielenie zezwolenia na łączenie parafii z osobą moralną: „Bez indultu Stolicy Apostolskiej parafia nie może być w pełni łączona z osobą moralną, tak mianowicie, aby sama osoba moralna była proboszczem, stosownie do kan. 1423 § 2”³¹

Wydaje się, że sam prawodawca uważa łączenie parafii z osobą moralną za zło konieczne. Jednak w świetle prawa kodeksowego nadal istniała możliwość łączenia parafii z osobą moralną, o czym powiedzieliśmy wyżej. Przy czym zauważmy, tak jak podkreślało wielu kanonistów, że była to pewnego rodzaju fikcja prawna, która z czasem musiała zostać rozwiązana, o czym trafnie napisał Stefan Biskupski: „Należy też przypuszczać, że zapowiedziana reforma Kodeksu Prawa Kanonicznego pójdzie m. in. w tym kierunku, żeby fikcję, jaką jest osoba moralna w charakterze proboszcza całkowicie usunąć”³².

²⁹ Kan. 471 § 3 KPK z 1917 r.

³⁰ Zob. E. SZTAFROWSKI, *Wikariusze parafialni w prawie kodeksowym ...*, s. 57.

³¹ Kan. 452 § 1 z 1917 r.: *Sine Apostolicae Sedis indulto paroecia nequit personae morali pleno iure uniri, ita nempe tu ipsamet persona moralis sit parochus, ad normam can. 1423 § 2.*

³² S. BISKUPSKI, *Stanowisko proboszcza ...*, s. 14.

2.2. Wikariusz zarządca

Do drugiej kategorii wikariuszy, jaką wyróżnia Kodeks z 1917 roku, należy wikariusz zarządca, czyli kapłan zarządzający wakującą parafią³³. Zaczniemy od tego, że już Sobór Trydencki nakazywał, aby biskup niezwłocznie po otrzymaniu wiadomości, iż dana parafia została opróżniona, mianował odpowiedniego dla niej wikariusza, który miał nią kierować, aż do czasu ustanowienia nowego proboszcza³⁴. Zwróćmy uwagę, że Sobór posługuje się w tej sytuacji określeniem „wikariusz”, czyli zastępca. Wiemy jednak, że chodzi o stan kiedy parafia nie ma proboszcza, a więc w tym wypadku nie do końca możemy mówić, że mamy do czynienia z zastępstwem. Obowiązek ustanowienia wikariusza zarządcy w określonych warunkach, który został nałożony na biskupa przez Sobór Trydencki, powtórnie przedłożył Benedykt XIV 14 grudnia 1742 roku w konstytucji apostolskiej *Cum illud*.

Kodeks prawa kanonicznego z 1917 roku systematyzując wcześniejsze prawo posłużył się pojęciem wikariusza zarządcy (z łac. *vicarius oeconomus*³⁵). W języku polskim funkcjonowały zasadniczo dwa terminy *wikariusz zarządca* i *administrator*³⁶. Pojęciem *administratora* posługiwał się między innymi Franciszek Bączkowicz³⁷. Jednak posługiwanie się terminem administratora w tym kontekście wprowadza pewne nieścisłości, gdyż w praktyce kurialnej mianem administratora określano kapłana mianowanego przez biskupa na podobieństwo proboszcza, który jednak mógł być usunięty wedle uznania biskupa bez przeprowadzenia procesu administracyjnego³⁸.

O ile w danym przypadku nie postanowiono inaczej, rozwiązanie problemu wakowania parafii przybiegało co do zasady w określony sposób. Zaraz po tym jak parafia została opróżniona, zanim jeszcze ordynariusz miejscowy zdołał mianować administratora, tymczasowo zarząd parafią obejmował wikariusz współpracownik (łac. *co-*

³³ F. BĄCZKOWICZ, *Prawo kanoniczne. Podręcznik dla duchowieństwa ...*, s. 597.

³⁴ Conc. Trid., Sess. XXIV, c. 18.

³⁵ Por. Kan. 472 – 473 z KPK z 1917 r.

³⁶ E. SZTAFROWSKI, *Wikariusze parafialni w prawie kodeksowym ...*, s. 58.

³⁷ Zob. F. BĄCZKOWICZ, *Prawo kanoniczne. Podręcznik dla duchowieństwa ...*, s. 597.

³⁸ E. SZTAFROWSKI, *Współpracownicy biskupa diecezjalnego ...*, s. 270.

*operator*³⁹). Jeśli w parafii było kilku wikariuszy współpracowników, to zarządza pierwszy. Lecz jeśli są równi, to najstarszy z nich biorąc pod uwagę nominację. Natomiast tam, gdzie nie ma wikariuszy zarząd obejmuje najbliższy proboszcz. W przypadku, gdy mamy do czynienia z parafią powierzoną zakonowi rolę proboszcza przyjmuje przyłożony⁴⁰. Zanim jeszcze został wyznaczony administrator, osoba obejmująca zarząd w parafii jest zobowiązana niezwłocznie poinformować miejscowego ordynariusza o fakcie opróżnienia parafii⁴¹.

Objęcie parafii przez administratora wiąże się z przyznaniem mu należnego utrzymania pochodzącego albo z dochodów beneficjów, albo z innych źródeł⁴².

W duszpasterstwie wikariusz zarządca posiada równe prawa i obowiązki, jakie posiada proboszcz. Z tym, że w sytuacji kiedy pełni funkcję administratora w kilku parafiach jego obowiązkiem jest odprawienie w dni świąteczne tylko jednej mszy świętej w intencji wszystkich wierzących jemu powierzonych. Natomiast niedopuszczalne jest aby zrobił cokolwiek, co mogłoby szkodzić beneficjum parafialnemu, a także nie może działać na szkodę praw proboszcza⁴³.

Władza wikariusza zarządcy jest zwyczajna i własna⁴⁴. Wydaje się, że wikariusz współpracownik, najbliższy proboszcz oraz przełożony zakonny, którzy mogą tymczasowo zarządzać parafią opróżnioną również posiadają władzę zwyczajną. Choć niektórzy kanoniści uważają, że jest to raczej władza *delegata a iure*, czyli delegowana przez prawo⁴⁵.

W Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1917 roku mamy do czynienia właściwie z dwoma rodzajami wikariuszy zarządców⁴⁶. Pierwszy z nich jest kapłanem tymczasowo kierującym parafią, która zo-

³⁹ Wikariusz współpracownik to kapłan, który pomagał proboszczowi w pełnieniu obowiązków duszpasterskich, jeśli ten nie był w stanie osobiście im podołać. Tej kategorii wikariuszy przyjrzymy się bardziej szczegółowo w dalszej części pracy.

⁴⁰ F. BĄCZKOWICZ, *Prawo kanoniczne. Podręcznik dla duchowieństwa ...*, s. 597.

⁴¹ Kan. 472 § 2, 3 z KPK z 1917 r.

⁴² Kan. 472 § 1 z KPK z 1917 r.

⁴³ Kan. 473 § 1 z KPK z 1917 r.

⁴⁴ F. BĄCZKOWICZ, *Prawo kanoniczne. Podręcznik dla duchowieństwa ...* s. 597.

⁴⁵ Tamże.

⁴⁶ E. SZTAFROWSKI, *Wikariusze parafialni w prawie kodeksowym ...*, s. 58.

stała opróżniona. W KPK traktuje o tym następujący kanon: „Przed wyznaczeniem wikariusza zarządcy, kierownictwo parafią – o ile nie zarządzono inaczej – winien objąć wikariusz współpracownik. Jeżeli jest ich kilku – pierwszy; gdy wszyscy są równi – najstarszy na urządzie, jeżeli parafia nie ma wikariusza – najbliższy proboszcz, a gdy mowa o parafii powierzonej zakonowi – przełożony domu. Ordynariusz miejsca powinien na Synodzie lub poza nim określić we właściwym czasie, którą parafię dla innej należy uważać za najbliższą”⁴⁷.

W cytowanej powyżej regulacji prawnej wyrażona jest troska legislatora, aby nie zaistniała sytuacja pozbawienia parafii opieki i zapewnienia wiernym posługi duszpasterskiej, choćby nawet przez krótki okres. Biskup ma prawo wydać dyspozycje inne, niż te który w danej sprawie dyktuje KPK, co wynika ze słów: „*nisi aliter provisum fuerit*”⁴⁸ Tego typu decyzje Ordynariusz powinien wydawać na synodzie albo osobnym dekretem.

Prawo kodeksowe przewiduje, że władzę pasterską w parafii, która aktualnie wakuje ma przejąć osoba wytypowana wedle określonego klucza. KPK podaje cztery możliwości wybrania wikariusza zarządcy, przy czym ma być zachowana odpowiednia kolejność.

Pierwsza sytuacja ma miejsce, kiedy w parafii jest tylko jeden wikariusz współpracownik. Wówczas rozwiązanie jest stosunkowo proste, gdyż władzę przejmuje wikariusz. Jednakże może pojawić się pewna wątpliwość, czy należy postąpić tak samo w sytuacji, gdy mamy do czynienia z wikariuszem substytutem i adiutorem. Tutaj zdania wśród kanonistów są podzielone. Jednak większość z nich opierając się na interpretacji intencji prawodawcy, co do tego, żeby władza została przekazana temu kapłanowi, który obecnie znajduje się na terenie parafii, twierdzą, iż tak substytut, jak i audiutor powinni otrzymać władzę wikariusza zarządcy⁴⁹.

Druga sytuacja zachodzi wtedy, gdy w parafii jest kilku wikariuszów. Kodeks wówczas podaje, że zarządcą zostaje wikariusz „naj-

⁴⁷ Kan. 472 § 2 z KPK z 1917 roku.

⁴⁸ Z Kan. 472 § 2 z KPK z 1917 roku: „*nisi aliter provisum fuerit*” tłum.: o ile nie postanowiono inaczej.

⁴⁹ Zob. E. SZTAFFROWSKI, *Współpracownicy biskupa diecezjalnego ...*, s. 271.

starszy na urzędzie”. Jednak pojawia się problem, jak rozumieć „wikariusza najstarszego na urzędzie” Czy prawodawca miał na myśli kapłana, najdłużej przebywającego na wakującej parafii, czy też chodzi o kapłana z najdłuższym stażem całego wikariatu, a nie tylko o czas pobytu na aktualnej parafii. W tym przypadku również stanowiska znawców prawa nie są jednoznaczne. Część z nich twierdzi, że należy wziąć pod uwagę lata wikariatu liczone ogólnie. Natomiast Bender stoi na stanowisku, że należy odnosić się tylko do lat posługi w parafii, która wakuje, motywując to znaczącymi racjami⁵⁰.

Trzecia okoliczność, o której mówi KPK zachodzi, gdy „parafia nie ma wikariusza” Wówczas władzę wikariusza zarządcy obejmuje „najbliższy proboszcz” W tym wypadku prawodawca zapobiegając wszelkim niejasnościom nakazuje *Ordynariuszowi miejsca*, aby we właściwym czasie, na Synodzie lub poza nim określił, którą parafię dla innej należy uważać za najbliższą. Zapis taki wyklucza wiele konfliktów, które mogłyby nastąpić⁵¹.

Czwarta opcja ma miejsce wówczas, gdy pieczę nad parafią sprawuje zakon. W tym wypadku władzę wikariusza zarządcy otrzymuje przełożony domu zakonnego. Przy czym należy zaznaczyć, że mówimy tu o różnych sposobach przekazania parafii pod pieczę zakonu, a więc również i o takiej możliwości, którą podaje *motu proprio* „*Ecclesiae Sancte*”⁵². Przełożony zakonny przyjmuje władzę zarządcy, nawet jeśli w parafii byłiby obecni wikariusze współpracownicy. Natomiast w okolicznościach, kiedy przełożony piastował jednocześnie urząd proboszcza, wikariuszem zarządcą zostaje kapłan, który przez konstytucję zakonną wskazany jest jako tymczasowy zastępca przełożonego. Jednak kan. 472 § 2 w KPK z 1917 roku nie porusza kwestii rodzaju władzy, jaką posiada ten tymczasowy wikariusz zarządcy. Większość kanonistów twierdzi, że dana jest mu pełna władza proboszcza parafii. Oznacza to, że ma przysługuje mu jednakowa władza i ma te same obowiązki, które kan. 472 § 1 w KPK z 1917 roku nakłada na wikariusza zarządcę. Co więcej Ludwik Bender jest zdania, że tymczasowy wikariusz zarządcy dysponuje władzą przez

⁵⁰ Zob. E. SZTAFROWSKI, *Współpracownicy biskupa diecezjalnego ...*, s. 509.

⁵¹ Zob. Kan. 472 § 2 z KPK z 1917 roku.

⁵² Zob. E. SZTAFROWSKI, *Współpracownicy biskupa diecezjalnego ...*, s. 271.

prawo delegowaną. Dlatego może on nie tylko w szczególnych wypadkach ale w pełni zastąpić proboszcza⁵³.

W świetle prawa kanonicznego⁵⁴ kapłan tymczasowo zarządzający wakującą parafią, ma obowiązek bezzwłocznie poinformować o zaistnieniu takiej sytuacji swojego biskupa. Jednak zazwyczaj praktyka jest taka, że zgodnie z regulacjami prawa partykularnego to dziekan ma obowiązek powiadomić biskupa o zawakowaniu parafii. Podobnie jak w przypadku śmierci proboszcza, to dziekan ma obowiązek zorganizować pogrzeb⁵⁵. Władza tymczasowego wikariusza zarządcy ustaje w momencie, kiedy ordynariusz miejsca zamianuje wikariusza zarządcę. Jednak często bywa tak, że właśnie on zostaje mianowany na ten urząd⁵⁶.

Druga kategoria wikariuszy zarządców to kapłani mianowani przez ordynariusza miejsca⁵⁷. Ustanawiani są w celu wykonywania zadań duszpasterskich proboszcza w wakującej parafii, aż do momentu, gdy ordynariusz miejsca mianuje nowego proboszcza.

W kwestii ustanowienia wikariusza zarządcy Kodeks z 1917 roku wypowiada się w następujący sposób: „W przypadku zawakowania parafii ordynariusz miejsca winien jak najprędzej mianować dla niej odpowiedniego wikariusza – zarządcę – za zgodą przełożonego, gdyby chodziło o zakonnika – do zarządzania w okresie wakansu oraz wyznaczyć mu na stosowne utrzymanie część dochodów”⁵⁸.

Przy czym jako ordynariusza miejsca winniśmy brać tutaj pod uwagę wszystkich tych, których wymienia kanon 198 § 2 w KPK z 1917 roku, poza wikariuszem generalnym. Prawodawca zastrzega, że wikariusz generalny w tej sytuacji powinien otrzymać stosowne zlecenie⁵⁹. Jeżeli jednak wikariusz generalny dzierży władzę nad diecezją zgodnie z kanonem 429 § 1 w KPK z 1917 roku, to w takich okolicznościach powyższe zastrzeżenie nie obowiązuje.

⁵³ Kan. 199 § 1 z KPK z 1917 roku.

⁵⁴ Por. Kan. 472 § 3 z KPK z 1917 roku.

⁵⁵ Zob. Kan. 447 § 3 z KPK z 1917 roku.

⁵⁶ E. SZTAFROWSKI, *Współpracownicy biskupa diecezjalnego ...*, s. 272.

⁵⁷ E. SZTAFROWSKI, *Wikariusze parafialni w prawie kodeksowym ...*, s. 58.

⁵⁸ Kan. 472 § 1 z KPK z 1917 roku.

⁵⁹ Por. Kan. 455 § 2 pkt 1 z KPK z 1917 roku.

Co do zakonnika, któremu ma być powierzona władza wikariusza zarządcy, to konieczna jest zgoda przełożonego zakonnego. Regulacja ta obowiązuje w dwóch sytuacjach. Zarówno, gdy zakonnik ma zostać zarządcą parafii powierzonej zakonowi, jak i wtedy, gdy obejmuje parafię, która nie jest przekazana po opiekę zakonu⁶⁰.

Podstawowym obowiązkiem wikariusza zarządcy jest praca duszpasterska w parafii. W KPK z 1917 roku mówi o tym kanon 473 § 1: „W sprawach duszpasterstwa wikariusz zarządca korzysta z tych samych praw i związany jest tymi samymi obowiązkami, co proboszcz. Nie wolno mu jednak w parafii czynić niczego, co by mogło obrócić się na niekorzyść praw proboszczowskich lub beneficjum parafialnego”

Z powyższego kanonu wynika, że wikariusz zarządca dysponuje władzą zwyczajną, a więc może ją także delegować w taki zakresie jak proboszcz⁶¹. Co do szczegółowych uprawnień wikariusza zarządcy, to m.in. miał on władzę bierzmowania swoich parafian, jeśli znajdowali się w niebezpieczeństwie śmierci⁶². Istniała wątpliwość co do asystowania przy zawieraniu małżeństwa. Dlatego aby rozwiązać wszelkie pytania 20 maja 1923 roku Komisja Interpretacyjna orzekła, że kapłan, który zgodnie z kanonem 472 i 473 w KPK z 1917 roku, został mianowany wikariuszem zarządcą w parafii wakującej ma prawo zlecić innemu kapłanowi zadanie asystowania przy zawieraniu określonego związku małżeńskiego⁶³.

Cytowany już kanon 472 § 1 w KPK z 1917 roku zapewnia wikariuszowi zarządcy prawo do „stosownego utrzymania” z dochodów parafialnych. Kwestia wynagrodzenia wikariusza zarządcy podpada zazwyczaj pod regulację prawa partykularnego.

Jeśli chodzi o inne, nie poruszone powyżej prawa i obowiązki wikariusza zarządcy, to zasadniczo pokrywają się one z prawami i obowiązkami proboszczów, o których mowa w kanonach 463 – 470 w KPK z 1917 roku. Do najważniejszych z nich zaliczamy: zapewnienie opieki duszpasterskiej parafianom, sprawowanie sa-

⁶⁰ E. SZTAFFROWSKI, *Współpracownicy biskupa diecezjalnego ...*, s. 273.

⁶¹ Kan. 199 § 1 z KPK z 1917 roku.

⁶² Por. Uwagi Wstępne do Obrzędu Bierzmowania, n.7.

⁶³ E. SZTAFFROWSKI, *Współpracownicy biskupa diecezjalnego ...*, s. 274.

kramentów, rezydencję w parafii oraz odprawianie Mszy św. za parafian⁶⁴.

W momencie, gdy nowy proboszcz przejmuje prawny zarząd w parafii, wikariusz zarządca traci władzę administratora. Stracić ją może również w wyniku usunięcia przez ordynariusza, który podejmuje tę decyzję wedle własnego uznania. Możliwe są również inne sposoby ustania władzy wikariusza zarządcy, które przewiduje prawo. Może np. samemu zrzec się tego urzędu⁶⁵. W przypadku, gdy wikariusz zarządca jest zakonnikiem, to może on być usunięty przez swojego przełożonego, lub też przez Ordynariusza, który nie musi zabiegać o zgodę, a jedynie o swojej decyzji zawiadomić⁶⁶.

Ustępujący wikariusz zarządca ma do spełnienia kilka obowiązków wobec swojego następcy na urzędzie: „Zarządca powinien przekazać nowemu proboszczowi lub nowemu zarządcy – w obecności dziekana, bądź kapłana wyznaczonego przez ordynariusza – klucz do archiwum, spis ksiąg i dokumentów oraz innych rzeczy należących do parafii, a także złożyć sprawozdanie z dochodów i wydatków dokonanych podczas administracji”⁶⁷.

Ustępujący administrator jest zobowiązany do dokonania sprawozdania ze swego zarządu oraz urzędowego przekazania parafii. Zgodnie z prawem ma osobiście przekazać nowemu proboszczowi lub administratorowi parafii klucz do archiwum oraz rachunki dochodów i wydatków z okresu, kiedy sprawował urząd. A także przedłożyć inwentarz dokumentów, ksiąg oraz innych przedmiotów i dóbr należących do parafii. Całe przekazanie winno odbyć się w obecności dziekana lub kapłana wskazanego przez biskupa⁶⁸.

Nowy Kodeks Prawa Kanonicznego z 1983 roku nie rozróżnia już wikariusza zarządcy. Jednak co do instytucji to została zachowana, lecz pod zmienioną nazwą. Termin *wikariusza zarządcy* został za-

⁶⁴ Wikariusz zarządca może zostać zwolniony z obowiązku sprawowania Mszy św. za parafian na mocy indultu apostolskiego.

⁶⁵ E. SZTAFROWSKI, *Współpracownicy biskupa diecezjalnego ...*, s. 274.

⁶⁶ Kan. 454 § 5 z KPK z 1917 roku.

⁶⁷ Kan. 473 § 2 z KPK z 1917 roku.

⁶⁸ F. BĄCZKOWICZ, *Prawo kanoniczne. Podręcznik dla duchowieństwa ...*, s. 597.

mieniony na *administratora parafii*⁶⁹. Nie jest to określenie zupełnie nowe, gdyż słowo *administrator* funkcjonowało – co prześledziliśmy powyżej – już we wcześniejszych komentarzach napisanych przez kanonistów⁷⁰.

2.3. Wikariusz zastępca

Trzecią kategorię wikariuszy, którą wyróżnia Kodeks Prawa Kanonicznego z 1917 roku, stanowi wikariusz zastępca. W nazewnictwie polskim wikariusz zastępca funkcjonował również pod nazwami „wikariusz substytut” lub samo „substytut”. Te określenia są wynikiem prostego spolszczenia łacińskiej nazwy tego urzędu – *vicarius substitutus*⁷¹. W Kodeksie o tym wikariuszu mówi kan. 474: „Wikariusz zastępca, który jest ustanowiony zgodnie z kan. 465 §§ 4, 5 i kan. 1923 § 2 – zastępuje proboszcza we wszystkich sprawach duszpasterskich, z wyjątkiem spraw wyjętych przez Ordynariusza miejsca lub proboszcza”

Wikariusz zastępca był więc kapłanem pełniącym obowiązki proboszcza, który był czasowo nieobecny lub został pozbawiony parafii na mocy wyroku sądu, co do którego został wniesiony rekurs do Stolicy Apostolskiej⁷².

Zgodnie z postanowieniem kan. 465 § 5, kiedy proboszcz – dla słusznej przyczyny – chciał opuścić parafię na okres dłuższy niż tydzień, jego obowiązkiem było uzyskanie pisemnego pozwolenia ordynariusza miejsca, a jeśli był zakonikiem to również zgody przełożonego zakonnego. Co więcej musiał także przedstawić swojemu ordynariuszowi wikariusza zastępcę⁷³. Zastępca musiał uzyskać aprobatę ordynariusza miejsca, a w sytuacji gdy miał to być zakonik, za względu na godziwość, wymagano również zatwierdzenia przez jego przełożonego⁷⁴. Nim wikariusz zastępca otrzymał aprobatę ze strony biskupa nie posiadał on żadnej władzy. Nie miał więc

⁶⁹ E. SZTAFROWSKI, *Wikariusze parafialni w prawie kodeksowym ...*, s. 58.

⁷⁰ Zob. F. BĄCZKOWICZ, *Prawo kanoniczne. Podręcznik dla duchowieństwa ...*, s. 597.

⁷¹ R. KANTOR, *Rola i zadania wikariusza parafialnego ...*, s. 16.

⁷² Zob. E. SZTAFROWSKI, *Wikariusze parafialni w prawie kodeksowym ...*, s. 58.

⁷³ W. GÓRALSKI, *Wikariusz parafialny – wczoraj i dziś ...*, s. 87.

⁷⁴ Kan. 465 § 4 z KPK z 1917 roku.

prawa w związku z zastępstwem np. w sposób ważny asystować przy zawieraniu związku małżeńskiego. Natomiast po zatwierdzeniu przez biskupa otrzymywał całą władzę proboszcza, z wyjątkiem tego co proboszcz lub ordynariusz ewentualnie wyłączył⁷⁵. Aprobata ze strony przełożonego zakonnego nie miała konsekwencji prawnych, a więc w materii władzy nie miała żadnego znaczenia.

Kiedy miał miejsce wypadek, że proboszcz z powodu nagłej i ważnej przyczyny musiał opuścić parafię na dłużej niż tydzień powinien był – w myśl kan. 465 § 5 – wyznaczyć swojego zastępcę i poinformować o tym miejscowego ordynariusza. Jednak w tej sytuacji wikariuszowi zastępcy przysługiwała pełnia władzy proboszcza, z wyjątkiem tego co wyłączył, nawet zanim uzyskał on aprobatę ordynariusza. Co za tym idzie mógł zaraz w sposób ważny asystować przy zawieraniu związków małżeńskich lub delegować do tego innych, gdyż jego władza była zwyczajna, a więc możliwe było delegowanie jej innym⁷⁶. Jednak jak podaje *Odpowiedź Papieskiej Komisji Interpretacyjnej* z 14 lipca 1922 roku wikariusz taki zachowuje swój urząd tak długo, dopóki ordynariusz miejsca nie wyda innego zarządzenia.

Jeśli jednak proboszcz opuszcza swoją parafię na krócej niż tydzień, jest również zobowiązany zapewnić swoim parafianom opiekę duszpasterską. W celu zabezpieczenia potrzeb duchowych swoich parafian proboszcz może zlecić wykonywanie swoich zadań innemu kapłanowi. W takim wypadku prawo powszechne nie nakłada na niego obowiązku powiadomienia o tym ordynariusza.⁷⁷ Kodeks z 1917 roku nie określa jaka forma władzy przysługuje kapłanowi pełniącemu obowiązki proboszcza, kiedy ten jest nieobecny w parafii przez okres krótszy niż jeden tydzień. Większość kanonistów uważa, że w tym wypadku kapłan zastępca nie miał z samej mocy prawa zwyczajnej władzy przysługującej proboszczowi. Proboszcz mógł ją jednak delegować, nawet co do ogółu spraw. Dlatego niektórzy kanoniści stoją na stanowisku, że w tej sytuacji proboszcz ma prawo sam, bez ustalania tego z ordynariuszem, wyznaczyć zastęp-

⁷⁵ Kan. 474 z KPK z 1917 roku.

⁷⁶ Por. R. KANTOR, *Rola i zadania wikariusza parafialnego ...*, s. 16.

⁷⁷ Kan. 465 § 6 z KPK z 1917 roku.

cę, który otrzyma pełną władzę proboszczowską. W wypadku jeśli pojawiłyby się nieprzewidziane okoliczności wydłużające nieobecność proboszcza, to ustanowiony zastępca zachowuje swoją władzę i ma prawo nadal ważnie wypełniać obowiązki proboszcza. Wracając do delegacji dotyczącej ogółu spraw trzeba zaznaczyć, że nie może ona obejmować ogólnej delegacji do asystowania przy zawieraniu związków małżeńskich⁷⁸.

Kolejna okoliczność, kiedy powoływany jest wikariusz zastępca ma miejsce wówczas, gdy proboszcz zostaje pozbawiony swojego beneficjum na mocy wyroku sądowego, od którego odwołał się do Stolicy Apostolskiej⁷⁹. W takim wypadku wikariusza zastępcę wyznacza osobiście ordynariusz miejsca⁸⁰. W tych okolicznościach wikariusz zastępca otrzymuje pełną władzę proboszczowską w momencie, gdy zostaje mianowany na ten urząd, chyba że biskup wyłączył jakąś czynność spod jego władzy. W konsekwencji mógł wykonywać funkcje proboszcza, asystował podczas zawierania sakramentu małżeństwa albo delegował do asystowania innych kapłanów. Na swoim urzędzie pozostawał do czasu, aż ordynariusz nie postanowił inaczej⁸¹.

Władza wikariusza zastępcy w KPK z 1917 roku jest zwyczajna, ale nie własna, lecz zastępcza. Funkcja jaką wykonywał *vicarius substitutus* była urzędem kościelnym w rozumieniu ścisłym, gdyż była z nim złączona kościelna władza jurysdykcji. Co do zakresu władzy jaką posiadał, to w sposób ogólny możemy powiedzieć, że była to pełnia władzy proboszcza w zakresie posługi duszpasterskiej. Prawo⁸² przewidywało możliwość jej ograniczenia, zarówno przez ordynariusza miejsca, jak i przez proboszcza, który miał być zastępowany. Jednak w doktrynie utarło się, że z powodu potrzeb duszpasterskich nie należy wyłączać żadnych czynności.

W związku z urzędem jaki otrzymywał, wikariusz zastępca posiadał również władzę spowiadania, choćby nawet nie otrzymał jej od

⁷⁸ F. BĄCZKOWICZ, *Prawo kanoniczne. Podręcznik dla duchowieństwa* s. 599.

⁷⁹ E. SZTAFFROWSKI, *Współpracownicy biskupa diecezjalnego ...*, s. 275.

⁸⁰ Kan. 1923 § 2 z KPK z 1917 roku.

⁸¹ F. BĄCZKOWICZ, *Prawo kanoniczne. Podręcznik dla duchowieństwa ...*, s. 600.

⁸² Zob. Kan. 474 § 5 z KPK z 1917 roku.

własnego biskupa⁸³. Co więcej, otrzymując aprobatę ordynariusza miejsca mógł on błogosławić małżeństwa. Odnosi się to także do zakonika, choćby nie o posiadał on jeszcze aprobaty ze strony swojego przełożonego. Zgodnie z tym co podają *Uwagi Wstępne do obrzędu Bierzmowania* miał on również władzę udzielania sakramentu bierzmowania⁸⁴.

Kodeks nie wspomina nic o prawie wikariusza zastępcy do otrzymywania wynagrodzenia. Nie jest to jednak równoznaczne z tym, że nie posiadał on prawa do utrzymania i wynagrodzenia. To, że nie odnajdujemy żadnej ogólnej normy regulującej tę sprawę nie oznacza, że prawodawca przeoczył te kwestię. Jest tak, ponieważ wynagrodzenie było za każdym razem przedmiotem indywidualnej umowy zawieranej między proboszczem, a jego zastępcą. W sytuacji usunięcia proboszcza obowiązkiem ordynariusza było zapewnić zastępcy odpowiednie utrzymanie⁸⁵. Przy czym dochody benficyjne oraz *iura stolae* przypadają proboszczowi⁸⁶.

Obowiązki wikariusza zastępcy sprowadzają się właściwie do rzetelnego wypełniania posługi duszpasterskiej w parafii. W związku z tym, tak samo jak proboszcz, miał on obowiązek przebywania na terenie parafii, w celu skutecznego wypełniania powierzonych mu obowiązków. Zastępstwo w pełnieniu posługi pasterskiej proboszcza nie obejmowało obowiązku odprawiania Mszy świętej za parafian⁸⁷. Ten obowiązek ciążył na proboszczu, chyba że zgodnie z kan. 466 § 5 z KPK z 1917 roku wikariusz zastępca przyjął na siebie ten obowiązek od proboszcza, który opuszczał parafię. W takim przypadku miał prawo do otrzymywania stypendium.⁸⁸

Władza wikariusza zastępcy ustaje w momencie, gdy traci on sam urząd. Jągo władza nie kończy się, kiedy władzę traci ordynariusz, który go ustanowił⁸⁹. Utrata urzędu wikariusza zastępcy może

⁸³ W przypadku gdy np. pochodzi z innej diecezji.

⁸⁴ *Uwagi Wstępne do obrzędu Bierzmowania*, n. 7.

⁸⁵ F. BĄCZKOWICZ, *Prawo kanoniczne. Podręcznik dla duchowieństwa ...*, s. 600.

⁸⁶ Kan. 463 § 3 z KPK z 1917 roku.

⁸⁷ Por. Kan. 473 z KPK z 1917 roku.

⁸⁸ Zob. R. KANTOR, *Rola i zadania wikariusza parafialnego*, s. 16.

⁸⁹ Kan. 208 z KPK z 1917 roku.

mieć miejsce w sytuacji, gdy swój urząd utracił proboszcz, którego zastępował. Wówczas miało miejsce opróżnienie parafii, a władzę przejmował wikariusz zarządca⁹⁰. Taki stan nazywamy zawakowaniem parafii i jest to właśnie ten moment, kiedy wikariusz zastępca dowiadując się o zaistniałej sytuacji traci swoją władzę. Wikariusz zastępca najczęściej tracił swój urząd z powodu upływu czasu zastępstwa, na który był ustanowiony przez ordynariusza. Zwykle miało to miejsce w wyniku powrotu proboszcza. Co do zasady termin, kiedy proboszcz miał wrócić był jasno określony. Jednakże mogły wstąpić nieprzewidywalne okoliczności, które mogły powodować wcześniejszy lub późniejszy powrót proboszcza. W związku z tym chcąc uniknąć, możliwych do uniknięcia, nieporozumień i wątpliwości było czymś wskazanym przyjęcie pewnej zasady. Zasada ta mówi, że urząd wikariusza zastępcy powołuje się na czas nieobecności proboszcza w parafii, a nie na jakiś z góry określony przedział czasowy. Wówczas ustanowiony zastępca tracił posiadaną władzę w momencie, gdy proboszcz na dobre powrócił do swojej parafii⁹¹. Prawo przewidywało jeszcze jeden wypadek utraty władzy zastępcy. Chodzi o sytuację, w której wikariusz zastępca sam zrzeka się swojego urzędu z zachowaniem odpowiednich przepisów prawa. Zrzeczenie polegało na złożeniu swojej rezygnacji na ręce miejscowego ordynariusza, który musiał je zaaprobować⁹².

Mówiąc o wikariuszu zastępcy należy, także wspomnieć o tzw. kapłanie uzupełniającym, o którym wspomina Kodeks z 1917 roku. Ściśle rzecz biorąc prawodawca wymienia jedną sytuację, w której ustanawiało się kapłana uzupełniającego⁹³. Wypadek ten opisuje kan. 465 § 5. Otóż miało to miejsce wówczas, gdy proboszcz musiał wyjechać z parafii w wyniku niespodziewanych okoliczności

⁹⁰ Możliwa była, także sytuacja w której wikariusz zastępca przejmował kierowanie parafią stając się tymczasowo wikariuszem zarządcą. Zob. Kan. 472 § 2 z KPK z 1917 roku.

⁹¹ W. GÓRALSKI, *Wikariusz parafialny – wczoraj i dziś ...*, s. 88.

⁹² E. SZTAFROWSKI, *Współpracownicy biskupa diecezjalnego ...*, s. 277.

⁹³ Kan. 465 § 5 z KPK z 1917 roku: *Si parochus repentina et gravi de causa discedere atque ultra hebdomadam cogatur abesse, quamprimum per litteras Ordinarium commonefaciat, ei indicans causam discessunt et sacerdotem supplementem eiusque stet mandatis.*

na okres czasu przekraczający jeden tydzień oraz nie miał możliwości, by skontaktować się z ordynariuszem w celu uzyskania zezwolenia i wcześniejszego zatwierdzenia wikariusza zastępcy. Legislator chcąc zaradzić potrzebom duszpasterskim przyzwala na to, aby proboszcz pozostawił w parafii swojego zastępcę, który zgodnie z prawem dysponował rozległymi możliwościami w materii posługi pasterskiej w parafii. Zauważmy więc, że termin *sacerdos supplens*, który odnajdujemy w kan. 465 § 5 KPK z 1917 roku, właściwie oznacza tego samego kapłana, co termin *vicarius substitutus*. Co więcej sam prawodawca łączy te terminy: Wikariusz zastępca, który zostaje ustanowiony zgodnie z kan. 465 §§ 4, 5 [...] ⁹⁴.

Natomiast Komisja Interpretacyjna chcąc rozwiać pewne wątpliwości podała, że kapłan uzupełniający ma prawo asystować przy zawieraniu sakramentu małżeństwa, nim jeszcze zostanie zatwierdzony przez ordynariusza. Tak więc, wikariusz zastępca i tzw. kapłan uzupełniający pełnią tę samą posługę, lecz ten drugi mianowany jest tylko w jednym, określonym wypadku ⁹⁵.

Przyjrzyjmy się bliżej okolicznościom, w których kapłan uzupełniający zostaje mianowany. Otóż otrzymuje on władzę na mocy samego prawa, a proboszcz sam wyznacza kapłana, który otrzyma tę władzę pełniąc funkcję zastępcy. Jednak może zaistnieć wypadek, kiedy to proboszcz sam nie będzie w stanie wykonywać swojej posługi np. z powodu nagłej i poważnej choroby, ani też wyjeżdżając z parafii np. będąc przewożonym do szpitala, nie zdąży wyznaczyć żadnego zastępcy. Wówczas pojawia się pytanie, czy kapłana uzupełniającego może mianować tylko proboszcz, czy też w pewnych niespodziewanie zaistniałych okolicznościach może mianować go także inna osoba? Wydaje się, że względy praktyczne w takiej sytuacji wymuszają to, aby zastępcę wyznaczył inny kapłan. W świetle prawa najodpowiedniejszy by to uczynić byłby dziekan, ponieważ to na nim spoczywał obowiązek troski o chorego kapłana ⁹⁶. Chcąc uczynić zadość intencji prawodawcy, który w kan. 465 § 5 w KPK 1917 roku postanowił zabezpieczyć potrzeby duszpasterskie para-

⁹⁴ Kan. 474 z KPK z 1917 roku.

⁹⁵ Por. E. SZTAFFROWSKI, *Wikariusze parafialni w prawie kodeksowym ...*, s. 58.

⁹⁶ Por. kan. 447 § 3 z KPK z 1917 roku.

fii podczas nieobecności proboszcza, trzeba by powiedzieć, że również dziekan nieobecnego proboszcza w wyjątkowej sytuacji mógłby mianować kapłana uzupełniającego i posiadał by on takie same prawa jakby został wyznaczony przez samego proboszcza. Jednak w Kodeksie z 1917 roku nie znajdujemy takiej regulacji⁹⁷.

W Kodeksie Jana Pawła II prawodawca nie rozróżnia już odrębnego urzędu wikariusza zastępcy jako kapłana zastępującego proboszcza, który z różnych przyczyn musiał opuścić parafię⁹⁸. Nie mniej jednak problem czasowej absencji proboszcza wcale nie znikną. Zobaczymy później, że legislator zadbał, by tak uregulować kwestię zastępstwa, tak aby potrzeby duszpasterskie były zaspokojone a parafianie nie byli zaniedbywani.

2.4. Wikariusz pomocnik

Do czwartej kategorii wikariuszy, którą wyróżnia Kodeks Benedykta XV, należy wikariusz pomocnik (*vicarius audiutor*). Terminem tym nazywano kapłana, który był delegowany, aby pomagać proboszczowi przeszkodzonemu. Chodzi tu o proboszcza, który trwale nie ma możliwości pełnienia obowiązków wynikających z jego urzędu.⁹⁹

Instytucja pomocnika funkcjonowała w Kościele już od bardzo dawna. Urząd duszpasterski pomocnika istniał początkowo jako adiutor urzędu biskupa. Wystarczy wspomnieć św. Augustyna, który przed tym jak objął stanowisko biskupa Hippony był wcześniej adiutorem biskupa Waleriana. Natomiast, kiedy św. Augustyn osiągnął późny wiek życia, wybrał kapłana Erkaliusza i uczynił go swoim pomocnikiem. Erkaliusz zaś otrzymał w zarząd diecezję po św. Augustynie. Śledząc dalej historyczny rozwój urzędu pomocnika odnajdujemy dokumenty prawne z okresu Grzegorza IX (1227 – 1241), które zawierają informacje o pomocnikach rektorów kościołów (tzn. proboszczów). Mieli być oni wspierani przez kapłanów pomocników w sytuacjach, kiedy z ważnych przyczyn nie byli dysponowani, aby

⁹⁷ E. SZTAFFROWSKI, *Współpracownicy biskupa diecezjalnego ...*, s. 278.

⁹⁸ W. GÓRALSKI, *Wikariusz parafialny – wczoraj i dziś ...*, s. 87.

⁹⁹ Zob. F. BĄCZKOWICZ, *Prawo kanoniczne. Podręcznik dla duchowieństwa ...*, s. 600.

spełniać obowiązki właściwe ich urzędom. Wspomnijmy jeszcze, że Sobór Trydencki, podczas gdy zajmował się szczegółowo zagadnieniami dotyczącymi parafii i proboszczów, wskazał aby proboszczowie z powodu niezdolności, czy też ignorancji otrzymywali pomocników lub wikariuszy. Bardziej precyzyjne regulacje dotyczące tej materii odnajdujemy w prawie kodeksowym¹⁰⁰.

Powołanie urzędu wikariusza pomocnika, miało na celu rozwiązanie trudnych sytuacji, w których proboszcz był niedysponowany. Wówczas ordynariusz miejsca miał za zadanie zarządzić ustanawiając pomocnika. W Kodeksie z 1917 roku taki przypadek opisuje kan. 475 § 1: „Gdyby proboszcz z powodu starości, słabości umysłu, niezdadności, utraty wzroku lub innej trwałej przyczyny nie mógł należycie pełnić swoich obowiązków, ordynariusz miejsca winien wyznaczyć mu wikariusza pomocnika, przedstawionego przez przełożonego, gdyby chodziło o parafię zakonną”¹⁰¹.

Ordynariuszem miejsca, o którym mówi powyższy kanon jest tu ordynariusz określony przez kan. 198 § 2 z KPK z 1917 roku, jednak z wyłączeniem wikariusza generalnego, w myśl kan. 455 § 3 tegoż samego kodeksu. Także wikariusz kapitulny, był kompetentny, by decydować o wystarczalności przyczyn i ustanowić wikariusza pomocnika. W wypadku, kiedy wikariuszem pomocnikiem miał zostać zakonnik, ordynariusz miejsca musiał porozumieć się w tej sprawie z jego przełożonym¹⁰².

Prawodawca nie wymienia wszystkich przyczyn, dla których należało powołać wikariusza pomocnika. Widzimy, iż wymienia on tylko niektóre z nich i dodaje słowa „lub innej trwałej przyczyny” Powyższa dyspozycja prawna podaje nam jedynie kryteria, które należy wziąć pod uwagę rozważając powołanie urzędu wikariusza pomocnika. Możemy wyróżnić dwa takie kryteria:

¹⁰⁰ R. KANTOR, *Rola i zadania wikariusza parafialnego ...*, s. 17.

¹⁰¹ Kan. 475 § 1 z KPK z 1917 roku: *Si parochus ob senectutem, mentis vitium, imperitiam, caecitatem aliamve permanentem causam suis muniis rite obeundis impar evaserit, Ordinarius loci det vicarium adiutorem, praesentatum a Superiore, si de paroecia agatur religiosis concredita, qui suppleat eius vicem, assignata eidem congrua fructuum portione, nisi aliter provisum sit.*

¹⁰² E. SZTAFFROWSKI, *Współpracownicy biskupa diecezjalnego ...*, s. 282.

- proboszcz nie jest w stanie należycie wypełniać swoich obowiązków duszpasterskich;
- przyczyna tej niemożności jest długotrwała.

Tym, do którego należała decyzja, czy faktycznie zaistniały warunki określone w kryteriach powoływania wikariusza pomocnika, był ordynariusz miejsca.

Należy zaznaczyć, że trwała przyczyna nie jest tym samym, czym jest przyczyna stała (łac. *perpetua*). Jednak określenie czym właściwie jest przyczyna trwała, nie jest proste. Kanoniści podają, że: „Przyczyna trwała przeciwstawia się przejściowej (łac. *causae transuenti*) i ma miejsce wtedy, gdy odznacza się dłuższą stałością (łac. *notabili stabilitate*)”¹⁰³.

Co więcej przykładowe przyczyny, które zostały wyszczególnione w kan. 475 § 1 z KPK z 1917 roku, prezentuje tylko pewien ogólny zarys. Jako pierwszą przyczynę podaje podeszły wiek. Co do tego prawo kodeksowe nie podawało żadnej granicy wieku emerytalnego, jak to określa prawo świeckie. Regulacje tej materii odnajdujemy dopiero w prawie po II Soborze Watykańskim¹⁰⁴. W Motu proprio „*Ecclesia Sanctae*” czytamy: „Aby można było wykonać przepis nr 31 Dekretu *Christus Dominus*, proszeni są wszyscy proboszczowie, aby zaraz po przekroczeniu 75 roku życia sami dobrowolnie złożyli zrzeczenie urzędu na ręce biskupa, który biorąc pod uwagę wszystkie okoliczności osób i miejsca, zdecyduje o przyjęciu lub odrzuceniu zrzeczenia”

Wydaje się, że powyższa instrukcja określa górną granicę wieku. Jednak zauważmy, że osiągnięcie określonego wieku jeszcze nie jest ostatecznym warunkiem przejścia proboszcza na emeryturę. Zanim biskup będzie mógł przyjąć rezygnację musi uprzednio wziąć pod rozwagę pewne okoliczności, co do osób i miejsca. Oczywiście na początku w grę wchodzi ogólny kondycja zdrowotna zrzekającego się proboszcza oraz siły jakimi dysponuje. Liczne są okoliczności, które biskup powinien zbadać, jednak znajomość ich wszystkich nie

¹⁰³ E. SZTAFROWSKI, *Współpracownicy biskupa diecezjalnego ...*, s. 280.

¹⁰⁴ E. SZTAFROWSKI, *Wikariusze parafialni w prawie kodeksowym ...*, s. 60.

jest konieczna w tej pracy¹⁰⁵. Jedynie dla przykładu zauważmy, że jedną z tych okoliczności jest aktualny stan personalny kapłanów w danej diecezji. Ty co nas w tym miejscu interesuje to znalezienie odpowiedzi na pytanie: czy w sytuacji, kiedy proboszcz w wyniku słabego stanu zdrowia i sił spowodowanych podeszłym wiekiem nie jest w stanie wypełniać swoich obowiązków duszpasterskich, ordynariusza ma przyjąć rezygnację i mianować nowego proboszcza, czy może wyznaczyć temu proboszczowi wikariusza pomocnika. Wypadek, w którym ordynariusz przyjmie rezygnację proboszcza wydaje się bardziej słuszny. Natomiast jeśli rezygnujący proboszcz jest w stanie wypełniać pewne zadania duszpasterskie i mógłby okazać się przydatny, wówczas może on pozostać w parafii otrzymując urząd rezydenta¹⁰⁶.

Drugą przyczyną, by mianować wikariusza pomocnika, jaką podaje kan. 475 § 1 z KPK z 1917 roku jest słabość umysłu proboszcza. Nie chodzi tu wyłącznie o rozumianą klinicznie chorobę umysłową. Kryterium oceniającym tę słabość umysłu jest zdolność do posługi duszpasterskiej. Jeśli proboszcz trwale nie jest w stanie wypełniać swoich obowiązków duszpasterskich, wówczas należało zgodnie z literą prawa wyznaczyć wikariusza pomocnika. Jednak ocena konkretnej sytuacji spoczywała w rękach ordynariusza¹⁰⁷.

Trzecia przyczyna, jaką wymienia kanon to utrata wzroku. Odczytują intencję prawodawcy chodzi tu przed wszystkim o całkowitą utratę wzroku ale nie tylko. Wiemy, że wartością nadrzędną, którą chroni prawodawca jest dobro parafian. Dlatego podobnie jak w sytuacji słabości umysłu, tak w sytuacji znacznego osłabienia wzroku decydującym kryterium jest zdolność wypełniania swoich obowiązków duszpasterskich¹⁰⁸.

Przyjrzelśmy się okolicznościom ustanawiania wikariusza pomocnika, natomiast teraz zobaczmy, jakie uprawnienia są z wiązane z tym urzędem. O prawie do wynagrodzenia Kodeks mówi w nastę-

¹⁰⁵ Zob. S. BISKUPSKI, *Stanowisko proboszcza w świetle Prawa Kanonicznego ...*, s. 251 – 259.

¹⁰⁶ E. SZTAFROWSKI, *Współpracownicy biskupa diecezjalnego ...*, s. 281.

¹⁰⁷ R. KANTOR, *Rola i zadania wikariusza parafialnego ...*, s. 17.

¹⁰⁸ E. SZTAFROWSKI, *Współpracownicy biskupa diecezjalnego ...*, s. 281.

pujący sposób: „Miałby on zastępować proboszcza za odpowiednim wynagrodzeniem, chyba, że zaradzono inaczej”¹⁰⁹.

Powyższe rozporządzenie nie wymaga szerszego komentarza. Zaznaczmy jedynie, że to wynagrodzenie najczęściej było wydzielane z dochodów beneficjalnych.

W innym miejscu Kodeks podaje zakres obowiązków oraz innych uprawnień dotyczących urzędu wikariusza pomocnika w następujących słowach: „Jeżeli wikariusz pomocnik wyręcza proboszcza we wszystkim, przysługują mu wszystkie prawa i obowiązki właściwe proboszczowi, z wyjątkiem Mszy świętej za parafian, która obciąża proboszcza; jeżeli zaś wyręcza częściowo, jego prawa i obowiązki należy określić z pisma nominacyjnego”¹¹⁰.

Już w pierwszym momencie widzimy, iż podobnie jak w wypadku innych kapłanów wykonujących obowiązki proboszczowskie, tak i tutaj prawodawca dokonał rozróżnienia na dwie możliwości:

1. wikariusz pomocnik, który posiadał pełnię władzy proboszcza;
2. wikariusz pomocnik, który posiada tylko określoną część władzy proboszcza.

W pierwszej sytuacji pomocnik zastępuje proboszcza we wszystkim i jest z nim zrównany, dlatego mówimy, że piastuje on urząd *sensu stricto*. Posiada on wówczas władzę zwyczajną, a więc podobnie jak proboszcz ma moc delegowania swojej władzy. W tym miejscu warto zauważyć, że przeciwnie do poprzednich dyspozycji prawnych kan. 475 § 2 nie przywołuje zastrzeżenia, że władza jaką otrzymuje wikariusz dotyczy jedynie spraw duszpasterskich. W związku z tym Bender twierdzi, że w tym wypadku wikariusz pomocnik posiada prawa do administrowania beneficjum¹¹¹.

W drugiej sytuacji kompetencje wikariusza musiały być szczegółowo określone zgodnie z tym co zawierała nominacja¹¹². Wówczas jego władza nosiła miano delegowanej¹¹³.

¹⁰⁹ Kan. 475 § 1 z KPK z 1917 roku.

¹¹⁰ Kan. 465 § 2 z KPK z 1917 roku.

¹¹¹ Por. E. SZTAFROWSKI, *Współpracownicy biskupa diecezjalnego ...*, s. 283.

¹¹² Por. R. KANTOR, *Rola i zadania wikariusza parafialnego ...*, s. 17.

¹¹³ E. SZTAFROWSKI, *Współpracownicy biskupa diecezjalnego ...*, s. 283.

Władza asystowania przy zawieraniu sakramentu małżeństwa miała szczególne znaczenie i była nie jednoznacznie komentowana przez kanonistów, dlatego należy poświęcić jej oddzielny akapit. Otóż władza asystowania wikariusza zależała od tego w jakim stopniu zastępował proboszcza, w „całości” czy jedynie częściowo. Jeśli pomocnik zastępował proboszcza w jego wszystkich obowiązkach, to również asystował przy zawieraniu sakramentu małżeństwa. Natomiast jeśli jedynie częściowo, to orzekało się o posiadaniu tej władzy na podstawie nominacji. Dlatego w celu wykluczenia nieporozumień, Ordynariusz sporządzając nominację powinien wyraźnie określić, że przyznaje wikariuszowi władzę asystowani przy zawieraniu małżeństw. Jednak niektórzy kanoniści poddawali w wątpliwość, czy wikariusz, który tylko częściowo sprawował władzę proboszcza mógł otrzymać od Ordynariusza ogólną władzę asystowania¹¹⁴. Swoje zdanie wyprowadzali z założenia, że w tej sytuacji władza wikariusza pomocnika była władzą jedynie delegowaną, a więc prawo pozawalało tylko, aby zgodnie z kan. 1096 § 1 z KPK z 1917 roku delegować mu ogólnie możliwość asystowania. Mimo to większość komentatorów Kodeksu jest zdania, że ordynariusz posiadał możliwość nadania mu władzy asystowani przy zawieraniu małżeństw¹¹⁵.

Wikariusz pomocnik dysponował władzą bierzmowania, którego mógł udzielać osobom, którym groziło niebezpieczeństwo śmierci¹¹⁶.

Wikariusz pomocnik zastępując proboszcza bierze na siebie wszystkie jego obowiązki¹¹⁷. Jedynie odprawianie Mszy św. za parafian nie jest obowiązkiem wikariusza pomocnika. W sposób jednoznaczny mówi o tym Kodeks: „z wyjątkiem Mszy św. za parafian, która obciąża proboszcza”¹¹⁸.

Kodeks wyraźnie łączył obowiązek odprawienia Mszy św. za parafian z otrzymywaniem dochodów beneficjalnych. W przypadku wikariusza pomocnika częściowo zastępującego proboszcza,

¹¹⁴ Por. W. GÓRALSKI, *Wikariusz parafialny – wczoraj i dziś ...*, s. 90.

¹¹⁵ Zob. E. SZTAFROWSKI, *Współpracownicy biskupa diecezjalnego ...*, s. 284.

¹¹⁶ *Uwagi wstępne do obrzędu Bierzmowania*, n.7.

¹¹⁷ Por. S. BISKUPSKI, *Stanowisko proboszcza w świetle Prawa Kanonicznego ...*, s. 112–225.

¹¹⁸ Kan. 475 § 2 z KPK z 1917 roku.

powyższe rozwiązanie nie budziło wątpliwość. Jednak jeśli chodzi o wikariusza całkowicie zastępującego proboszcza w jego zadaniach duszpasterskich, wydaje się, że słuszne aby i w tym wyręczał proboszcza¹¹⁹

Wikariusz pomocnik, szczególnie gdy zastępuje proboszcza we wszystkim, ma obowiązek przebywać w parafii. W tej kwestii obowiązują go te same przepisy, co proboszcza: „Proboszcz jest obowiązany do zamieszkania w domu parafialnym, w pobliżu kościoła; miejscowy jednak ordynariusz może mu dla słusznej przyczyny zezwolić, żeby zamieszkał gdzie indziej, byleby mieszkanie od parafialnego kościoła nie było tak daleko, że mogłaby stąd powstać szkoda dla parafialnych jego obowiązków”¹²⁰.

Wikariusz pomocnik jest w pewien sposób podporządkowany proboszczowi. Dotyczy to nawet sytuacji, kiedy zastępuje proboszcza we wszystkich obowiązkach¹²¹. Nie łatwo było określić zasady funkcjonowanie tego podporządkowania w praktyce. Nie mogło być ono rozumiane tak, jak podporządkowanie wikariusza współpracownika¹²², gdyż istota urzędu wikariusza pomocnika jest inna. Był on ustanawiany przez biskupa w celu zaradzenia brakom w duszpasterstwie i administrowaniu parafią wynikającym z niedomagań proboszcza. Gdyby został on całkowicie podporządkowany proboszczowi, wówczas zaistniałoby ryzyko, że zamierzone cele jego ustanowienia nie zostaną zrealizowane. Dlatego wikariusz pomocnik nie mógł być tak zależny od proboszcza, jak wikariusz współpracownik i cieszył się szerszym spektrum dokonywania wyborów. Kodeks w taki sposób reguluje kwestie tego podporządkowania: „Jeżeli proboszcz posiada świadomość, wikariusz pomocnik winien świadczyć swoją pomoc w zależności od proboszcza, zgodnie z pismem Ordynariusza”¹²³.

Ustalenie warunków zależności nie leżało po stronie proboszcza ale spoczywało w rękach ordynariusza. Racją za funkcjonowaniem pewnego podporządkowania proboszczowi pozostającemu w parafii

¹¹⁹ E. SZTAFROWSKI, *Współpracownicy biskupa diecezjalnego ...*, s. 284.

¹²⁰ Kan. 465 § 1 z KPK z 1917 roku.

¹²¹ Por. F. BĄCZKOWICZ, *Prawo kanoniczne. Podręcznik dla duchowieństwa ...*, s. 600.

¹²² Por. kan. 476 § 7 z KPK z 1917 roku.

¹²³ Kan. 475 § 3 z KPK z 1917 roku.

była jego obecność w parafii i chęć, choćby tylko symboliczna, podkreślenia jego roli¹²⁴.

W Kodeksie pio-benedyktynskim znajdujemy następujący zapis: „Gdyby dobra duchowego wiernych nie dało się zabezpieczyć przez wikariusza pomocnika, proboszcz powinien być usunięty, zgodnie z kan. 2147 – 2161”¹²⁵.

Zamieszczenie przez prawodawcę powyższego kanonu w kontekście wzajemnych relacji proboszcza i wikariusza pomocnika, wskazuje na występowanie pewnych obiektywnych trudności w ich wspólnym funkcjonowaniu. Pojawiające się przeszkody musiały być nie łatwe do pokonania oraz na tyle powszechne, że konieczna była ogólna dyspozycja zabezpieczająca dobro wiernych¹²⁶. Potwierdza to zdanie kanonisty komentującego instytucję wikariusza pomocnika: „Jak wiadomo z praktyki w bardzo niewielu tylko wypadkach zdaje egzamin instytucja wikariuszów pomocników”¹²⁷.

Widzimy więc, że praktyka rozwiązywania problemów parafialnych przez mianowanie wikariusza pomocnika jedynie w nielicznych przypadkach odnosiła zamierzony skutek. Występowanie sytuacji konfliktowych wiązało się z tym, że prawo nie regulowało wówczas przejścia proboszcza na emeryturę¹²⁸. Tej kwestii przyjrzał się dopiero Sobór Watykański II. W zamian w tej dziedzinie zapoczątkował jeden z posoborowych dekretów: „Usilnie prosi się proboszczów, którzy na skutek daleko posuniętego wieku lub innej poważnej przyczyny nie mogą bez przeszkód należycie i owocnie wypełniać obowiązków, by sami dobrowolnie lub na wezwanie biskupa zrzekli się swego stanowiska. Rezygnującym winien biskup zabezpieczyć odpowiednie utrzymanie”¹²⁹.

Następnie, wprowadzając postanowienia soborowe w życie dookreślono, iż wiek emerytalny rozpoczyna się wraz z osiągnięciem 75 lat¹³⁰. Takie rozwiązanie podtrzymał Kodeks z 1983 roku, gdzie nie znajdziemy instytucji wikariusza pomocnika. Jednak w nowym Kodek-

¹²⁴ W. GÓRALSKI, *Wikariusz parafialny – wczoraj i dziś ...*, s. 89.

¹²⁵ Kan. 475 § 4 z KPK z 1917 roku.

¹²⁶ Zob. F. BĄCZKOWICZ, *Prawo kanoniczne. Podręcznik dla duchowieństwa ...*, s. 601.

¹²⁷ E. SZTAFROWSKI, *Współpracownicy biskupa diecezjalnego w ...*, s. 285.

¹²⁸ Zob. R. KANTOR, *Rola i zadania wikariusza parafialnego ...*, s. 18.

¹²⁹ Dekret *Christus Dominus*, n. 31, 4.

¹³⁰ Por. motu proprio *Ecclesiae Sanctae*, I, n. 2 § 2 (PPK, t. I, z. 1, n. 80).

się została pozostawiona pewna furtka w postaci zapisu o tym, że to ordynariusz miejsca określa zakres władzy wikariusza parafialnego. Dzięki temu nie została całkowicie wykluczona postać „wikariusza pomocnika”¹³¹.

Ustanie władzy wikariusza pomocnika, który we wszystkim wyręczał proboszcza, miało miejsce w każdym z wypadków, które według prawa powodowały utratę urzędu. Chodzi tu o: upływanie czasu, na który wikariusza był mianowany; usunięcie oraz przeniesienie¹³². Wikariusz pomocnik tracił swój dotychczasowy urząd, także w przypadku zawakowania parafii, w tym samym momencie stając się legalnym proboszczem. Jednak miało to miejsce tylko wówczas, gdy nominacja wikariusza pomocnika zaopatrzona była w uwagę o posiadaniu przez niego prawa następstwa. A więc niewystarczające było ustne polecenie ordynariusza o mianowaniu proboszczem wikariusza pomocnika w momencie wakansu parafii. W wypadku, kiedy władzę tracił ten, który mianował wikariusza na jego urząd, sam wikariusza pomocnik nie tracił swojego urzędu¹³³.

2.5. Wikariusz współpracownik

Piątą kategorię wikariuszy, którą wyróżnia Kodeks Prawa Kanonicznego z 1917 roku, stanowi wikariusz współpracownik (*vicarius cooperator*). Kodeks mówi o nim w następujących słowach: „Jeżeli proboszcz ze względu na dużą liczbę parafian lub inne przyczyny nie może – zdaniem ordynariusza – należycie sam jeden kierować parafią, powinien mu być dany jeden lub kilku wikariuszów współpracowników¹³⁴.”

Zatem, był to kapłan wspierający swoją pomocą proboszcza, który wedle rozeznania ordynariusza z różnych przyczyn np. z powodu dużej liczby parafian, sam nie był w stanie podołać obowiązkom duszpasterskim¹³⁵. W jednej parafii mógł być jeden lub kilku wikariuszy współpracowników, w zależności od potrzeb¹³⁶.

¹³¹ Por. kan. 548 § 1 z KPK z 1983 roku.

¹³² W. GÓRALSKI, *Wikariusz parafialny – wczoraj i dziś ...*, s. 91.

¹³³ E. SZTAFROWSKI, *Współpracownicy biskupa diecezjalnego ...*, s. 286.

¹³⁴ Kan. 476 § 1 z KPK z 1917 roku.

¹³⁵ Zob. F. BĄCZKOWICZ, *Prawo kanoniczne. Podręcznik dla duchowieństwa ...*, s. 601.

¹³⁶ Zob. kan. 476 § 1 z KPK z 1917 roku.

Instytucja wikariusza współpracownika zrodziła się w sposób naturalny w wyniku wzrostu liczebności parafian, potrzebujących opieki duszpasterskiej. Był to pierwszy i decydujący czynnik, w którym prawo kościelne odczytało kanoniczną przyczynę powołania instytucji pomocnika proboszcza, czyli wikariusza parafialnego. Następnie zwrócono uwagę na rozległość terytorialną parafii, co często było istotną przeszkodą by duszpasterstwo w takiej parafii sprawował tylko jeden kapłan¹³⁷.

Zobaczmy jak przebiegał proces ewolucji ustanawiania współpracowników proboszczów. Sobór Trydencki postanawiał co następuje: „Biskupi, również jako delegaci Stolicy Apostolskiej powinni skłonić rządców lub innych zainteresowanych (rektorów) lub innych zainteresowanych we wszystkich kościołach parafialnych lub chrzcielnych, w których ze względu na liczbę wiernych, jeden rządcza (rektor) nie może podołać administrowaniu sakramentów świętych i sprawowaniu kultu, ażeby dobrali sobie tylu kapłanów do wypełniania tego obowiązku, ilu trzeba dla udostępnienia wiernym sakramentów świętych i dla sprawowania kultu Bożego”¹³⁸.

Widzimy więc, że początkowo powoływanie wikariuszy było obowiązkiem proboszcza. Taka regulacja prawna obowiązywała aż do momentu wejścia w życie Kodeksu Benedykta XV. Potwierdzenia takiego stanu rzeczy odnajdujemy, także w innych dokumentach, jak np. „*Apostolici muneris*” Innocentego XIII¹³⁹, „*In supremo*” Benedykta XIII¹⁴⁰ oraz w odpowiedziach Kongregacji Soboru¹⁴¹.

Jednak także biskupi posiadali pewne możliwości w materii ustanawiania wikariuszy:

- biskup mógł określić liczbę współpracowników, których wymagały potrzeby parafii i skłonić proboszcza do ustanowienia wikariuszy;
- jeżeli proboszcz w określonym czasie nie ustanowił potrzebnych w parafii wikariuszów, mógł ich zamianować biskup;

¹³⁷ R. KANTOR, *Rola i zadania wikariusza parafialnego ...*, s. 18.

¹³⁸ Sess. XXI, cap. 4 de ref.

¹³⁹ Wydane 23 maja 1723 r.

¹⁴⁰ Wydane 23 września 1724 r.

¹⁴¹ E. SZTAFFROWSKI, *Podręcznik prawa kanonicznego ...*, s. 220.

- biskupowi przysługiwało prawo przeegzaminowania i zatwierdzenia lub odrzucenia kandydatów, których proboszcz zamierzał ustanowić wikariuszami¹⁴².

Chcąc dopełnić obraz ewolucji procesu powoływania instytucji wikariusza zauważmy, że obok regulacji prawnych w różnych krajach zaczęły się tworzyć inne praktyczne rozwiązania. W tym miejscu nie ma potrzeby więcej o tym mówić, gdyż przyjrzelśmy się tym praktykom w pierwszym rozdziale podczas śledzenia historycznego rozwoju urzędu wikariusza parafialnego¹⁴³.

Prawodawstwo Kościoła Wschodniego jeszcze bardziej ograniczyło rolę proboszcza w procesie mianowania wikariuszy, a doceśniło biskupa¹⁴⁴. Zobaczmy jednak, że w Kościele Zachodnim także ustaliła się powszechna praktyka ustanawiania wikariuszy współpracowników bez porozumienia z proboszczem.

Wiadomo już jak kształtował się proces mianowania kapłanów współpracowników proboszcza na przestrzeni wieków. Kodeks w 1917 roku wprowadził w tej materii istotne *novum* w stosunku to omawianych wyżej postanowień Soboru Trydenckiego: „Prawo mianowania wikariuszów współpracowników spośród duchowieństwa diecezjalnego przysługuje nie proboszczowi lecz ordynariuszowi miejsca, po wysłuchaniu zdania proboszcza”¹⁴⁵.

Ustawodawca postanawia, że przełożonym uprawnionym do mianowania wikariusza pomocnika nie jest proboszcz, lecz ordynariusz miejsca (*non ad parochum, sed ad loci Ordinarium*). Ordynariusza miejsca należało rozumieć zgodnie z kan. 198 § 2, jednak z wyłączeniem wikariusza generalnego, chyba że otrzymał on szczególne uprawnienie w tej materii¹⁴⁶.

Mianowanie zakonnika wikariuszem prawodawca uregulował w następujący sposób: „Wikariuszy współpracowników spośród osób zakonnych przedstawia, po wysłuchaniu zdania proboszcza,

¹⁴² E. SZTAFROWSKI, *Współpracownicy biskupa diecezjalnego ...*, s. 287.

¹⁴³ R. KANTOR, *Rola i zadania wikariusza parafialnego ...*, s. 19.

¹⁴⁴ *Prawo osobowe Kościoła Wschodniego*, kan. 517 §§ 3–4.

¹⁴⁵ Kan. 476 § 3 z KPK z 1917 roku.

¹⁴⁶ Kan. 455 § 3 z KPK z 1917 roku.

przełożony, któremu to przysługuje na mocy konstytucji – ordynariuszowi, do którego należy ich zatwierdzenie”¹⁴⁷.

Zgodnie z przytoczonym kanonem rolą kompetentnego przełożonego, według konstytucji zakonnej, w sytuacji mianowania duchownego zakonnego wikariuszem współpracownikiem była prezentacja kandydata ordynariuszowi miejsca. Te same zasady obowiązywały w przypadku parafii powierzonej zakonowi. Wskazanie przez przełożonego kandydata nie wiązało ordynariusza, jak gdyby miał obowiązek mianowania wikariuszem kapłana, który został mu przedstawiony. Jednak z drugiej strony należy zauważyć konieczność wyrażenia zgody przez kompetentnego przełożonego, któremu podlega zakonnik będący kandydatem na wikariusza.

Zarówno § 3 jak i § 4 kan. 476 zostały opatrzone swego rodzaju klauzulą „*audito parochi*”¹⁴⁸, która przez kanonistów oceniana była jako złagodzenie nowo wprowadzonego przepisu. W praktyce, norma mówiąca o wysłuchaniu proboszcza przez ordynariusza nie miała większego znaczenia. Raczej normą była powszechna praktyka nie brania jej pod uwagę¹⁴⁹. I to pomimo, że Stolica Apostolska w odpowiedzi Kongregacji Soboru z 13 listopada 1920 roku niezmiennie stała na stanowisku, że dyspozycja kan. 476 § 3 obowiązuje, nawet gdyby w praktyce funkcjonował stuletni zwyczaj ustanawiania wikariuszy współpracowników bez wysłuchania zdania proboszcza przez ordynariusza miejsca.

Przyjrzyjmy się jeszcze jednemu zagadnieniu związanemu z klauzulą „*audito parochi*” Czy do ważności powołania kapłana na urząd wikariusza współpracownika było konieczne zachowanie owej klauzuli, czy też nie? Czy wiązała ona ordynariusza miejsca, czy nie? Otóż odpowiedź na tę kwestię uzależniona jest od interpretacji kan. 105, n. 1 Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1917 roku. Zdania kanonistów w tej materii były podzielone. Jedni stali na stanowisku, że zgodnie z duchem tego kanonu działanie podjęte przez przełożonego kościelnego, które pomija wymagane przez normy prawne zwrócenie się do określonego podmiotu w celu zasięgnięcia opinii

¹⁴⁷ Kan. 476 § 4 z KPK z 1917 roku.

¹⁴⁸ Tłum.: po wysłuchaniu proboszcza.

¹⁴⁹ Zob. E. SZTAFFROWSKI, *Współpracownicy biskupa diecezjalnego ...*, s. 92.

jest prawdopodobnie nieważny. Inni zaś stali na stanowisku przeciwnym. Jeszcze inni konstatawali, że kan. 105, n. 1 stwarza *dubium iuris*, a zgodnie z kan. 15, tego samego Kodeksu, prawo wówczas nie obowiązuje¹⁵⁰.

Wróćmy do kan. 476 z KPK z 1917 roku, który traktuje o wikariuszu współpracowniku: „Wikariusze współpracownicy mogą być mianowani dla całej parafii lub dla określonej części”¹⁵¹.

Vicarius cooperatore mógł być ustanowiony tak dla całej wspólnoty parafialnej, jak i jedynie dla określonej części. Co do interpretacji słów „określona część parafii” (*determinata parochiae pars*), to w doktrynie było przyjęte dwojakie rozumienie. Owa „część”, o której mowa powyżej nie musiała być rozumiana jedynie jako określone terytorium. Drugie rozumienie słowa „część” określa pewną grupę wiernych, wyróżnioną np. ze względu na narodowość, używany język czy obrządek¹⁵².

Zaznaczmy, że zakres uprawnień wikariusza współpracownika był formułowany głównie na podstawie jego nominacji. Dlatego nominacja powinna określać czy wikariusz ma władzę w stosunku do wszystkich parafian lub całego terytorium parafii, czy jedynie do określonej grupy lub określonej części terenu. Jeśli jednak nominacja nie zawierała podobnych uwag, wówczas domniemywana, że władza wikariusza obejmuje wszystkich wiernych na całym terytorium parafii¹⁵³.

Prawa i obowiązki wikariuszy współpracowników określa zarówno kodeks jak i dokumenty soborowe. Nie ma natomiast bezpośrednio żadnych dyspozycji na ten temat w prawodawstwie posoborowym. Niektóre sprawy są rozwiązywane co najwyżej przy innej okazji np. wynagrodzenie.

Dekret *Christus Dominus* mówi o zadaniach wikariuszów w bardzo ścisłym powiązaniu z zadaniami samych proboszczów: „W wykonywaniu tej pieczy niech proboszczowie razem ze swymi pomocnikami tak wypełnia obowiązek nauczania, uświęcania i kierowania (...)”¹⁵⁴.

¹⁵⁰ W. GÓRALSKI, *Wikariusz parafialny – wczoraj i dziś ...*, s. 93.

¹⁵¹ Kan. 476 § 2 z KPK z 1917 roku.

¹⁵² W. GÓRALSKI, *Wikariusz parafialny – wczoraj i dziś ...*, s. 91 – 92.

¹⁵³ E. SZTAFROWSKI, *Współpracownicy biskupa diecezjalnego ...*, s. 290 – 291.

¹⁵⁴ *Christus Dominus*, n. 30,1.

Pomocnicy, o których tutaj mowa, to właśnie przede wszystkim wikariusze współpracownicy. Warto podkreślić, że zgodnie z cytowanymi słowami Dekretu zakres ich współpracy winien objąć całą dziedzinę życia duszpasterskiego w parafii, a więc winni wspomagać proboszcza wedle możliwości we wszystkich sprawach.

Jeżeli jednak chodzi o konkretniejsze sprecyzowania uprawnień i obowiązków wikariuszy współpracowników, to musimy przede wszystkim oprzeć się na przepisach kodeksowych, zwłaszcza gdy idzie o zakres przyznawanej im władzy.

Prawo do wynagrodzenia: określa je dość ogólnie: „za odpowiednia wynagrodzeniem”¹⁵⁵. Chociaż nie zostało to zaakcentowane w powyższej dyspozycji prawnej, jednak głównie do ordynariusza miejsca należy określać wielkość wynagrodzenia i źródeł, z których ma być ono czerpane. Można temu zadośćuczynić przez statuty synodalne, specjalnym ogólnym dekretem, czy nawet w samej nominacji.

Ponieważ normy wykonawcze do dekretów *Christus Dominus* i *Presbyterorum ordinis* wydały pewne dyspozycje co do słusznego wynagrodzenia wszystkich duchownych, dlatego należy je mieć na uwadze również w odniesieniu do wikariuszów parafialnych. Oto ważniejsze postulaty. Wynagrodzenie powinno być jednakowe dla pracujących w tych samych warunkach. Winno zaś wystarczać na prowadzenie życia na odpowiednim poziomie oraz na wspomaganie ubogich. Wyraźnie się podkreśla, że trzeba brać pod uwagę i dochody płynące z beneficjum. Tam, gdzie utrzymanie duchowieństwa opiera się głównie na ofiarach wiernych, należy nawet tworzyć wspólną kasę, by z niej czerpać fundusze na utrzymanie duchowieństwa¹⁵⁶.

Celem zorientowania się jak przepisy prawa partykularnego rozwiązywały sprawę wynagrodzenia wikariuszów współpracowników zobaczymy tylko przykładowo postanowienia Synodu kieleckiego z 1958 roku. Świadczenia pobierane z racji chrztów, zapowiedzi, ślubów i pogrzebów, po wcześniejszym pomniejszeniu o 15% przez proboszcza, należało dzielić tak, że proboszcz otrzymywał zawsze

¹⁵⁵ Kan. 476 § 1 z KPK z 1917 roku.

¹⁵⁶ *Ecclesiae Sanctae*, I, n. 8.

dwa razy więcej niż każdy wikariusz. Zaduszki, po odtruceniu 10% dla organisty oraz 5% dla kościelnego, należało dzielić zgodnie z powyższymi normami – w tym wypadku bez potrącania 15% dla proboszcza. Natomiast z dochodów kancelaryjnych korzystał tylko proboszcz¹⁵⁷.

Niestety nie było jednego dokumentu, który regulowałby wszystkie kompetencje wikariusza współpracownika. Jeśli chodzi o to jaką władzę posiadał ten wikariusz, Kodeks wypowiada się w następujący sposób: „Jego prawa i obowiązki określają statuty diecezjalne, pismo ordynariusza i polecenia samego proboszcza. Jeżeli jednak inaczej wyraźnie nie zastrzeżono, powinien z racji swego urzędu współpracować i pomagać proboszczowi we wszystkich obowiązkach parafialnych, z wyjątkiem odprawiania Mszy św. za parafian”¹⁵⁸.

Wielu kanonistów było zdania, że wikariusz współpracownik już na mocy samego urzędu cieszył się pełnią władzy duszpasterskiej, która posiadała charakter władzy zwyczajnej. Wikariusze posiadałyby zatem na podstawie samego ustanowienia na urzędzie władzę spowiadania, asystowania przy małżeństwach itd. Rzecz jasna takie twierdzenie było z gruntu błędne¹⁵⁹.

Jednak należy przyznać, że pewne zamieszanie wprowadziło użycie przez prawodawcę w tymże kanonie stwierdzenia: „z racji swego urzędu” Na podstawie tych słów niektórzy kanoniści stali na stanowisku, że mamy tu do czynienia z urzędem w sensie ścisłym w rozumieniu kodeksowym¹⁶⁰. Natomiast w tym wypadku wydaje się, że wszystko wskazuje na to, iż słowo „urząd” było synonimem słowa „funkcja”, czy „stanowisko” – z łac. „*munus*”

Istnieją poważne argumenty, których nie możemy zlekceważyć, stwierdzające że w przypadku wikariusza współpracownika nie mogło być mowy o posiadaniu przez niego władzy zwyczajnej. W kontekście władzy asystowania podkreślają to dwie odpowiedzi Komisji Interpretacyjnej. W nawiązaniu do kan. 1096 § 1 na pytanie: czy wikariusz współpracownik, który w myśl kan. 1096 § 1 otrzymał ogólny

¹⁵⁷ E. SZTAFROWSKI, *Współpracownicy biskupa diecezjalnego ...*, s. 292.

¹⁵⁸ Kan. 476 § 6 z KPK z 1917 roku.

¹⁵⁹ W. GÓRALSKI, *Wikariusz parafialny – wczoraj i dziś ...*, s. 94.

¹⁶⁰ Por. Kan. 145 z KPK z 1917 roku.

na delegacje asystowania przy małżeństwach, może subdelegować innego określonego kapłana do asystowania przy określonym małżeństwie – Komisja Interpretacyjna odpowiedziała pozytywnie. Wyraźnie, w tej odpowiedzi, jest mowa o władzy delegowanej i o subdelegowaniu. Ponadto, Komisja dała jeszcze jedną, wyraźniejszą odpowiedź w tej materii. Na pytanie: czy wikariusz współpracownik z racji urzędu, o którym mowa w kan. 476 § 6 może ważnie asystować przy małżeństwach – padła odpowiedź negatywna. Podkreślmy zatem to, że władza wikariusza współpracownika nie była władzą związaną ze stanowiskiem wikariusza na mocy samego prawa, czyli nie był to również urząd w sensie ścisłym. Na podstawie kan. 1096 § 1 mógł jednak otrzymać od ordynariusza miejsca lub nawet od proboszcza ogólną delegację do asystowania przy zawieraniu małżeństw. Posiadał też władzę bierzmowania tych, którzy znajdowali się w niebezpieczeństwie śmierci¹⁶¹.

Do obowiązków wikariusza współpracownika należała rezydencja. Kodeks poucza o tym w następujący sposób: „Wikariusz współpracownik obowiązany jest mieszkać w parafii, stosowanie do statutów diecezjalnych, chwalebnych zwyczajów lub polecenia biskupa. Owszem, ordynariusz powinien się roztropnie zatroszczyć o to, żeby zgodnie z kan. 134 wikariusz mieszkał w domu parafialnym”¹⁶².

Widzimy zatem, że obowiązek rezydencji miało regulować przede wszystkim prawo partykularne. Z zaznaczeniem, że ordynariusz mógł to określić nawet w poszczególnych wypadkach. Z obowiązkiem rezydencji łączyło się przyznanie prawa do wakacji. Wczesniejsze prawodawstwo powszechne nie zapewniało nie zapewniało wikariuszom należnego im urlopu. W wielu wypadkach regulowało to tylko prawo partykularne¹⁶³. W kontekście proboszczów już w dekrete *Presbyterorum ordinis* nie tylko zaznaczono, że przyznaje się prezbiterom prawo do wakacji ale też podkreślono, iż biskupi powinni się zatroszczyć o to, by prezbiterzy mogli je mieć. Była to zatem sprawa troski biskupa. Pozostałe obowiązki wikariusza współpra-

¹⁶¹ E. SZTAFROWSKI, *Współpracownicy biskupa diecezjalnego ...*, s. 293.

¹⁶² Kan. 476 § 5 z KPK z 1917 roku.

¹⁶³ Np. Synod Rzymski z 1960 roku wyraźnie przyznaje wikariuszom co roku miesięczne wakacje.

cownika miały być zgodnie z kan. 476 § 6 dokładniej precyzowane w prawie partykularnym¹⁶⁴.

Vicarius cooperator podlegał proboszczowi, którego zadaniem było go po ojcowsku wprowadzać do posługi duszpasterskiej, odpowiednio ukierunkowywać w jej wykonywaniu oraz czuwać nad nim, a także przynajmniej raz w roku zdawać o nim sprawę ordynariuszowi¹⁶⁵.

Gdyby jednak zaszła sytuacja, że nawet przy pomocy wikariuszy nie można w sposób adekwatny zaradzić potrzebom duchowym wiernych, wówczas biskup miał obowiązek utworzenia tzw. stałego wikariatu – inaczey filii czy ekspozytury – lub nowej parafii¹⁶⁶.

Usunięcie wikariusza współpracownika zostało uregulowane przez ustawodawcę w zależności czy jest nim zakonnik czy duchowny „świecki”¹⁶⁷. Wikariusza będącego zakonnikiem mógł usunąć zarówno biskup, jak i przełożony zakonny, po wzajemnym powiadomieniu. Natomiast wikariusza nie będącego zakonnikiem mógł usunąć z urzędu biskup lub wikariusz kapitulny, a wikariusz generalny potrzebował to tego *mandatum speciale*¹⁶⁸. W przypadku, kiedy wikariat stanowił beneficjum wikariusz współpracownik mógł być usunięty na drodze procesu¹⁶⁹, zgodnie z przepisami prawa, nie tylko z przyczyn wymaganych do usunięcia proboszcza, lecz także z powodu poważnych uchybień przeciwko uległości wobec proboszcza w wykonywaniu swoich funkcji¹⁷⁰.

Kodeks Prawa Kanonicznego z 1917 roku regulował także precedencję wśród wikariuszy parafialnych. Pierwszeństwem przed wszystkimi wikariuszami w diecezji cieszył się wikariusz parafialny kapituły katedralnej. Wśród wikariuszy zarządców precedencję określano zgodnie z następującymi kryteriami: starszeństwo w nominacji na wikariusza, przyjęcie święceń, pod względem wieku¹⁷¹.

¹⁶⁴ E. SZTAFROWSKI, *Współpracownicy biskupa diecezjalnego ...*, s. 294.

¹⁶⁵ Kan. 476 § 7 z KPK z 1917 roku.

¹⁶⁶ Kan. 476 § 8 z KPK z 1917 roku.

¹⁶⁷ W. GÓRALSKI, *Wikariusz parafialny – wczoraj i dziś ...*, s. 94.

¹⁶⁸ Kan. 477 § 1 z KPK z 1917 roku.

¹⁶⁹ Chodzi o proces sądowy lub administracyjny.

¹⁷⁰ Kan. 477 § 2 z KPK z 1917 roku.

¹⁷¹ Kan. 106 z KPK z 1917 roku.

Gdy chodziło o wikariuszy zastępców oraz wikariuszy pomocników, to w okresie sprawowania urzędu mieli oni pierwszeństwo przed wikariuszami współpracownikami. Natomiast wikariusze współpracownicy mieli pierwszeństwo przed innymi prezbiterami przydzielonymi do kościoła parafialnego¹⁷².

Reasumując poszukiwania wiedzy na temat urzędu wikariusza parafialnego w KPK z 1917 roku, zauważmy to, iż dyspozycja kodeksowa zawarta w kan. 476 § 6 niejako streszcza rolę jego urzędu podkreślając, że istotą funkcji wikariuszowskiej było wspomaganie proboszcza w całej posłudze duszpasterskiej¹⁷³.

STRESZCZENIE

Celem pracy jest analiza historycznej podstawy prawnej urzędu wikariusza parafialnego. Omówiona zostanie geneza powstania urzędu wikariusza parafialnego oraz sytuacja historyczna powodująca konieczność powołania instytucji pomocnika proboszcza. Przedstawione zostaną regulacje prawne dotyczące wikariusza parafialnego zawarte KPK z 1917 roku.

SUMMARY

The purpose of this article is to analyse the historical legal basis of the office of a parish vicar. The genesis of the establishment of the parish vicar's office and the historical circumstances that would necessitate the establishment of an assistant priest's institution are discussed. Legal regulations concerning the parish vicar included in the Code of Canon Law from 1917 are also presented.

¹⁷² Kan. 478 §§ 1–2 z KPK z 1917 roku.

¹⁷³ E. SZTAFROWSKI, *Współpracownicy biskupa diecezjalnego ...*, s. 294.